

Dvasinis intelektas struktūriniu aspektu

Palmira Jucevičienė¹, Sandrita Škėrienė²

¹ Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Edukologijos katedra, K. Donelaičio g. 73, 44249 Kaunas, palmira.juceviciene@ktu.lt

² Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Edukologijos katedra, K. Donelaičio g. 73, 44249 Kaunas, sandrita.skeriene@gmail.com

Anotacija. *Dvasinio intelekto* sąvoka yra gana nauja ir iki šiol diskutuojama. Konsensuso nebuvimas tarp dvasinio intelekto tyrėjų lemia jo sampratų ir esminių komponentų įvairovę. Straipsnyje siekiama atskleisti *dvasinio intelekto* esmę ir sąvokos struktūrą, ją grindžiant *dvasingumo* ir *intelektu* kategorijų integracija, tačiau turint mintyje, kad ypač plačią dvasingumo sąvoką *dvasinio intelekto* konstrukte riboja požiūris į intelektą kaip gebėjimą.

Esminiai žodžiai: *dvasingumas, intelektas, dvasinis intelektas, dvasinio intelekto samprata, dvasinio intelekto struktūra.*

Įvadas

Šiuolaikiniame amžiuje žinių ieškojimas, nepaliaujamas tobulumo siekimas, materializmas ir negailestinga konkurencija tapo priverstine žmogaus gyvenimo dalimi. Tačiau žmogaus prigimtinė būtis iš esmės yra dvasinė. Deja, technologijų išgalėjimo amžiuje žmogus vis labiau nuasmeninamas. Tiesa, ryškėja ir tokia pasaulinė tendencija: žmonės pradeda ieškoti „kažko“ daugiau, gilintis į save, mokytis, tobulinti savo vidinį pasaulį, kartu gerindami savo gyvenimo kokybę. Tai tapo vienu iš veiksmų, lėmusių mokslo pasaulio atsigręžimą į mažai apčiuopiamus dalykus ir paskatinusių juos analizuoti bei giliau tyrinėti. Taigi, XXI a. pradžioje akademinuose darbuose pastebimas padidėjęs dėmesys dvasingumui ir jo tyrimams. Tai akivaizdžiai įrodo naujo termino – dvasinis intelektas (Zohar, 1997; Emmons, 2000a) – įtraukimas į mokslinį tezaurą.

Dvasinis intelektas kaip naujas teorinis konstruktas įvairiose mokslo kryptyse kelia diskusijas. Ši sąvoka, jungianti dvasingumo ir intelekto konstruktus, nurodo iš pirmo žvilgsnio jų suderinamumo tikėtiną sudėtingumą. Nors daug dvasinio intelekto interpre-

tacijų buvo pasiūlyta per pastarąjį dešimtmetį (Emmons, 2000a, 2000b; Zohar, Marshall, 2000; Noble, 2001; Wolman, 2001; Vaughan, 2002; Nasel, 2004; Amram, Dryer, 2008; King, 2008; Sisk, 2008), dvasinio intelekto samprata dar turi atitikti ir intelektą tyrinėjančių mokslininkų reikalavimus (pavyzdžiui, Gardner, 2000; Mayer, 2000). Kadangi *dvasinis intelektas* yra integrali sąvoka, patirianti diskursą, visų pirma, dėl skirtingo dvasingumo traktavimo (Dyson et al., 1997; Piedmont, 1999; Pergament, 1999; Sawatzky, Ratner, Chiu, 2005; Martišauskienė, 2008; Ruddock, Cameron, 2010; Chaudhary, Aswal, 2013), o ir dėl ne visai vienodo intelekto supratimo (Thorndike, 1920; Chiu et al., 1994; Sternberg, 1997; Gardner, 2000; Mayer, 2000), tai šių sąvokų integracija reikalauja dar platesnės diskusijos. Deja, jos mokslinėje literatūroje pasigendama. Todėl **klausimas** – kokia yra dvasinio intelekto kaip sąvokos struktūra? – yra svarbus pažinimo procesui ir reikalauja tyrinėtojų dėmesio. Šis straipsnis, kurio tyrimo *objektas* – dvasinis intelektas, yra jo autorių siekis prisidėti prie minėtos problemos sprendimo.

Straipsnio **tikslas** – atskleisti *dvasinio intelekto* sąvokos struktūrą *dvasingumo* ir *intelektu* kategorijų integracijos prasme.

Tikslui pasiekti keliami **uždaviniai**:

1. Atskleisti požiūrių į *intelektu* ir *dvasingumo* sąvokas įvairovę, akcentuojant tas intelekto ir dvasingumo sampratas, kurios labiausiai tinka gilinimuisi į dvasinio intelekto sąvoką.

2. Atskleisti dvasinio intelekto struktūrinius komponentus *dvasingumo* ir *intelektu* kategorijų sąjungos aspektu.

Tyrimo **metodas** – *mokslinės literatūros analizė*. Ji atliekama gilinantis į dvasingumo ir intelekto sąvokas bei darbus, nagrinėjančius dvasinio intelekto sąvoką.

Straipsnį sudaro dvi dalys. Pirmoje išryškinama intelekto sąvoka ir gilinamasi į dvasingumo sampratas, pasirenkant prieigą, tinkančią gilinimuisi į dvasinio intelekto sąvoką. Antroje straipsnio dalyje, analizuojant įvairių autorių pateiktas dvasinio intelekto sampratas, išryškinama dvasinio intelekto sąvokos struktūra dvasingumo ir intelekto kategorijų sąjungos aspektu.

Intelektu ir dvasingumo sampratų įvairovė

Vienas pirmųjų dvasinio intelekto sąvoką mokslo visuomenei pristatė R. A. Emmonsas (2000a). Šis mokslininkas dvasiniu intelektu laikė dvasinės informacijos adaptyvų panaudojimą, padedantį spręsti kasdienes problemas ir siekti tikslų (ten pat). Natūralu, kad šis naujas terminas ir pasiūlyta jo traktuotė sulaukė kritikos. Jį ypač kritikavo mokslininkai, žinomi kaip intelekto sąvokos plėtotojai (Gardner, 2000; Mayers, 2000). Todėl, prieš aptariant įvairias dvasinio intelekto sampratas, yra tikslinga įsigilinti į šį terminą sudarančius konstruktus – *dvasingumą* ir *intelektą*. Logiška tikėtis, kad šių konstruktyvų sąjunga terminui *dvasinis intelektas* turėtų suteikti sinerginį efektą.

Intelektu sampratos

Taigi, kas yra intelektas? Vieno intelekto apibrėžimo, pateikiančio pagrindinius jo principus ar tai, ką jis apima, nėra (Hyde, 2004). Tyrimais buvo siekta objektyviai apibūdinti kognityvinį vystymąsi ir moksliskai apibrėžti intelektą. A. Binet ir T. Simonas, kurdami pirmąjį intelekto vertinimo testą ir siekdami nustatyti vaiko protinį amžių – chronologinį amžių, kuriam paprastai būdingas tam tikras veiksmų lygis, – samprotavo, kad protiniai gabumai yra įvairiai pasireiškiantys bendrieji gebėjimai (pagal Mayer, 2008). Siekiant pateikti psichologinę intelekto apibrėžtį nurodoma, kad intelektas: apima protinius gebėjimus, būtinus keičiant, pritaikant ir pasirenkant bet kokį aplinkos kontekstą (Sternberg, 1997); laikomas asmens pajėgumu¹, susijusiu su abstrakčiais samprotavimais, grindžiamais simbolių sistema (Mayer, 2000); sujungia pajėgumus ar sugebėjimus, kurie pirmiausia susiję su abstrakčiais samprotavimais, grindžiamais simbolių sistema (Mayer, 2000), yra biologinis potencialas, skirtas atitinkamais būdais analizuoti atitinkamą informaciją (Gardner, 2000), gali būti traktuojamas kaip turimų žinių ir įgūdžių, būtinų problemų sprendimui, lygis (Chiu et al., 1994). Apibūdinant intelektą dažniausiai nurodomi šie pagrindiniai intelekto komponentai: aukštesnio lygmens gebėjimai (pavyzdžiui, abstraktusis mąstymas, problemų sprendimas ir sprendimų priėmimas), gebėjimas mokytis (Sternberg, 1997). H. Gardneris (2000) taip pat akcentuoja intelekto priklausomybę nuo žmogaus kultūrinės terpės bei asmeninių vertybių sistemos.

Tyrinėjant intelektą, pirmiausia buvo siekiama nustatyti, ar intelektas yra vienas bendras gebėjimas, ar keletas skirtingų gebėjimų. E. L. Thorndike (1920), išskirdamas tris intelekto rūšis (mechaninį intelektą, kaip gebėjimą mokytis suprasti ir įvaldyti daiktus ir mechanizmus; socialinį intelektą, kaip gebėjimą išmintingai veikti žmoniškųjų santykių erdvėje; abstraktųjį intelektą, kaip gebėjimą suprasti ir valdyti idėjas bei simbolius), atskleidė intelekto daugialypumą. Skirtingas mokslininkų intelekto traktavimas lėmė ir intelekto teorijų įvairovę (žr. 1 lentelę).

¹ Neretai mokslininkai, kalbėdami apie intelektą, vartoja vieną šalia kito (arba alternatyviai) du terminus: *pajėgumas* (angl. *capacity*) ir *gebėjimas (-ai)* (angl. *ability/abilities*). Pajėgumas (šiose straipsnyje vartosime ir jo sinonimą *geba* (žr. <http://sinonimas.lt/lt/sinonimai/g/geba>) vartojamas intelektą nusakant bendriausiu požiūriu, nes pajėgumas, anot G. Nielsen (2012), apibrėžia asmens potencialą veikti atsižvelgiant į kontekstą. O intelektas įvardijamas kaip gebėjimai (paprastai daugiskaitos forma) tada, kai norima apibūdinti konkrečius gebėjimus (ar jų pavyzdžius), nes gebėjimas nurodo į konkrečios funkcijos ar veiksmo, veiklos atlikimą.

1 lentelė. Intelkto teorijos, susijusios su intelekto kaip gebėjimo (-ų) nustatymu

Teorija		Akcentai	Kritika
Spearman (1904)	Bendrasis intelektas „g“; bazinis intelektas, prognozuoja žmogaus gebėjimus įvairiose akademinėse srityse.	Skirtingi gebėjimai.	Gebėjimai pernelyg skirtingi, kad juos būtų galima apibūdinti vieninteliu veiksmu.
Thurstone (1938)	Pirminiai protiniai gebėjimai: intelektas skaidomas į 7 veiksmus.	Pavienis bendrojo intelekto „g“ įvertis nėra toks informatyvus, kaip 7 veiksmių įverčiai.	Turi gebėjimą jungtis į vieną bendrą grupę, sudarydami bendrąjį intelektą „g“.
Gardner (1983)	Daugialypis intelektas: aštuonios nepriklausomos intelekto rūšys, kurios apima platų įgūdžių spektrą, neapsiribojant tradicinių gebėjimų įvertinimu.	Intelektas – ne vien verbaliniai ir matematiniai įgūdžiai. Visos intelekto formos grindžiamos žmogaus kultūra ir vertybėmis.	Ar visus gebėjimas galima laikyti intelektu? Ne tokius gyvybiškai svarbius gal vadinti talentu?
Sternberg (1985)	Intelektų triada: trys intelekto sritys (analitinis, kūrybinis ir praktinis), kurios leidžia prognozuoti sėkmę realiame pasaulyje.	Galima išmatuoti tris sritis.	Yra tiek tarpusavyje susiję, kad reikia kalbėti ne apie atskiras tris sritis, bet apie bendrąjį intelektą „g“ kaip visumą.
Cattell (1971) ir Horn (1982)	Psichometrinė fluidinio ir kristalizuoto intelekto teorija. Lankstusis (fluidinis) intelektas žymi įgimtą gebėjimą galvoti ir mąstyti, nepriklausomai išsilavinimo ar patirties; tai bazinis intelektas. Tvirtasis intelektas (kristalizuotas) sukaupęs žinios, informacija, gaunama ir saugoma visą gyvenimą praktinių žinių, įgūdžių pavidalu.	Lanksčiojo intelekto geba įvertinama pagal informacijos supratimo greitį, taikant analogijų, erdvinių ryšių radimo, indukcinio samprotavimo ir panašias užduotis. Tai kalbos mokėjimas, skaičiavimo įgūdžiai, tradicijų išmanymas ir panašiai. Siejamas su žinių gilumu, supratingumu, nuovoka, išmintimi.	Vienas su kitu labai koreliuoja, bet stebima labai ryški kitimo su amžiumi tendencija.

Šaltinis: pagal J. D. Mayerį (2008), adaptuota autorių

Ilgai buvo gilinamasi į racionaliuosius intelekto aspektus – tol, kol D. Golemanas (1996) pristatė P. Salovey, J. D. Mayerio (1989) išplėtotą emocinio intelekto sampratą: emocinis intelektas – tai mąstymo apie jausmus (ir jausmų apie mąstymą) žmonių elgesyje pasitelkimas. Tik 10-ojo dešimtmečio pabaigoje buvo pristatyta dar viena – dvasinio intelekto – samprata.

Dvasingumo sampratos

Dar sudėtingesnė situacija su dvasingumo apibrėžimu. Nors pirmieji dvasingumo apibūdinimai, nurodantys jo ištakas, aptinkami antikos filosofų darbuose, iki šiol diskutuojama dėl dvasingumo sąvokos. Vien tik pastarąjį dešimtmetį, pasak F. Karakaso (2008), buvo

pateikta daugiau nei 70 dvasingumo apibrėžimų. Jie šį terminą dažniausiai apibūdina kaip išskirtinį, daugiamatį ir daugialypį konstruktą. Tačiau tai dar nereiškia, kad yra susitarta dėl visuotinės sampratos. Kaip teigia B. Ruddockas ir R. J. Cameron (2010), dvasingumas gali apimti tiek nepastebimus asmeninius ir religinius aspektus, tiek daugiau atskleistas socialines ypatybes (tokias kaip užuojauta ir emocinė, socialinė bei intelektualinė sąsaja su kitais žmonėmis), todėl yra nurodomas kaip tarpininkas, kuris padeda rasti prasmę. Taigi dvasingumo daugiaprasmiškumas nurodo būtinybę labiau įsigilinti į šią sąvoką.

Kai kurie mokslininkai dvasingumą ir religingumą traktuoja kaip sinonimus, tačiau, anot B. Ruddocko ir R. J. Cameron (2010), tai nėra visiškai teisinga. J. Dyson ir kiti (1997) akcentuoja, jog dvasingumo ir religingumo sutapatinimas parodo požiūrio į dvasingumą ribotumą. G. Rossiterio (2009) nuomone, dvasingumas turi būti traktuojamas platesniame kontekste, kuris aprėpia dvasingumą ne tik kaip „dieviškumo buvimo“ pajautimą (Ruddock, Cameron, 2010), bet ir dvasingumą, akcentuojantį asmenines savybes, vertybes ir estetinius interesus (Rossiter, 2009) bei įgalinantį susitelkimą į emociingumą, pagarbumą, nuostaba praturtintas patirtis, kaip atsaką į įvykius, išgyvenimus ir susitikimus (Ruddock, Cameron, 2010).

Dvasingumas yra suvokiamas labai individualiai, nes, F. Vaughan (2002) nuomone, dvasingumas, kaip ir emocijos, pasižymi skirtingais gylio ir išraiškos lygmenimis. Anot P. J. Palmerio (1998), dvasingumas yra žmogaus sąsajų su savimi, kitais, pasauliu bei būties paslaptimi paieška. K. I. Pargmento (1999) teigimu, dvasingumas gali būti apibūdinamas kaip prasmės, vienovės, susiejimo, transcendencijos ir aukščiausiojo žmogiškojo potencialo paieška. R. A. Emmonso (2000a, 2000b) požiūris į dvasingumą pasireiškia per žmogaus asmeninių tikslų ir motyvacijos siekimą. B. D. Kingas (2008) dvasingumą apibūdina kaip neribotą asmeninių paskatų, elgsenos, patirčių, vertybių ir nuostatų, grindžiamų egzistenciniu supratimu, prasme, tikslu ir transcendencija, aibę. E. Martišauskienė (2008, 121) nurodo, kad „dvasingumu laikytini autentiški asmens santykiai su pasauliu, kurie su meile tiesai, gėriui, grožiui persmelkia visą būtį ir nusi-driekia Kūrėjo link“. B. Chaudhary ir M. Aswalas (2013) teigia, kad dvasingumas yra savęs, kaip dvasios / sielos, suvokimas ir aukščiausių dvasinių savybių, tokių kaip meilė, ramybė, tyrumas ir palaima, supratimas. Nurodoma, kad dvasingumas yra „padidėjęs sąmoningumas“ (Mayer, 2000). Taigi, dvasingumo apibūdinimų įvairovė atskleidžia, kad vieni autoriai akcentuoja religinius dvasingumo aspektus, kiti daugiau dėmesio kreipia į asmenybinius dvasingumo aspektus. Skirtingi požiūriai į dvasingumą suponavo dviejų dvasingumo konstrukto tipų išskyrimą (Matheis et al., 2006): egzistencinio dvasingumo, kuris grindžiamas prasmės ir tikslų siekimu, perspektyva; ir religinio dvasingumo, kuris remiasi aukštesnės jėgos ar Dievo perspektyva, įtraukiančia organizuotas religines veiklas.

Šiuo metu mokslininkai jau sutaria dėl kelių pagrindinių dvasingumo bruožų. Dvasingumas apima santykį su kažkuo, glūdinčiu už fizinių, psichologinių ar socialinių gyvenimo dimensijų. Šis transcendentinis santykis gali būti apibūdinamas kaip Kūrėjas (Martišauskienė, 2008), transcendentinės jėgos šaltinis (Wolman, 2001), būties paslaptis

(Palmer, 1998), kaip dieviškumas, aukštesnė jėga ir pan. (Sawatzky et al., 2005). Dar vienas bruožas nurodo, kad dvasingumas yra siejamas su egzistencine prasmės ir tikslo paieška (King, 2008; Emmons, 2000b). Tačiau gal vis dėlto galima įvairiose dvasingumo traktuotėse rasti daugiau jį apibūdinančių bendrų bruožų? Vienas tokių bruožų yra susijęs su idėja, kad dvasingumas yra apibrėžiamas asmens subjektyviomis patirtimis, kurios nebūtinai turi būti išreikštos išankstiniu elgesiu ir praktikomis (Sawatzky et al., 2005).

Kaip teigia R. L. Piedmontas (1999), dvasingumas suteikia galimybę atrasti naują asmeninę centrinę ašį, saistančią žmones su aukštesnio lygmens realybe ir sukuriantia unikalią džiaugsmo ir saugumo patirtį, kuri įgalina darnumą su žmogaus egzistencija, nepaisant prieštarų ir tarpusavyje konkuruojančių tiek vidaus, tiek išorės jėgų, lemiančių žmogaus gyvenimą. Kitaip tariant, dvasingumas įgalina atrasti savo asmenines tiesas (Emmons, 2000a; Amram, Dryer, 2008; King, 2008). Mokslininkai teigia, kad dvasingumas, kaip žmogaus potencialas (Wolman, 2001; Noble, 2001; Vaughan, 2001), individuali išraiška, bylojanti aukščiausią žmogiškąjį potencialą – transcendenciją – gebėjimą pranokti įprastines fizinio suvokimo ribas (Pergament, 1999), neturėtų būti sutapatinamas su religija (Pergament, 1999; Sawatzky et al., 2005), ypač intelekto kontekste (Zohar, Marshall, 2006). Šis atskyrimas yra būtinas, siekiant atspindėti žmonių, kurie laiko save dvasingais, bet nebūtinai religingais, dvasingumą (Sawatzky et al., 2005; Zohar, Marshall, 2006). Šiais laikais tokiam požiūriui pritaria ypač daug mokslininkų.

Tyrimais (Piedmont, 1999) nustatyta, kad dvasingumas gali atstovauti vienam asmenybės aspektų, nes žmonių dvasingumas ir transcendencijos geba yra labai svarbūs psichologinio būdo komponentai ir yra unikalūs motyvacijos šaltiniai, atliekantys svarbų vaidmenį kuriant darnų ir kryptingą gyvenimą. M. Barkauskaitės ir E. Martišauskienės (2011, 47) nuomone, „dvasingumas žmogui suteikia vienijantį pagrindą, padeda pakilti iš siaurų įgeidžių lygio į kilnių tikslų aukštumą per individualių santykių prizmę, įkūnydamas prasmę, nustato vertybėmis grindžiamą gyvenimo kryptį“. Vadinasi, dvasingumas atskleidžia žmogaus pastangas suprasti save platesniame būties kontekste. Tai veda į vertybinį apsisprendimą. Taigi reikia pastebėti, kad beveik visuose siekiuose apibrėžti dvasingumą galima aptikti žmogaus vertybes kaip kuriančias bei lemiančias dvasingumo aspektą. Būtent vertybinis pagrindas suteikia stabilumo dvasingumo sampratų įvairovei, tik patvirtinančiai, kaip teigia W. N. Greenas ir K. D. Noble (2010), kad dvasingumas yra sudėtingas reiškiny, jungiantis pažinimo, emocijų, biologinius, religinius ir kultūrinius komponentus, kuriuos lemia laikotarpis bei kontekstas.

Šio straipsnio autorių nuomone, dvasingumas kaip asmenybės unikaliai individuali prigimtinė ypatybė suteikia vertybinį pamatą, įgalinantį kelti egzistencinius klausimus, siekiant suvokti ir atrasti save bei pasaulį.

Dvasinio intelekto struktūra dvasingumo ir intelekto sąjungos aspektu

Intelekto ir dvasingumo konstruktyvų vieningos sampratos nebuvimas lemia ir junginio – dvasinio intelekto – sampratų gausą. Įvairūs autoriai pateikia skirtingas dvasinio intelekto sampratas, atspindinčias jų mokslinės veiklos sritį, patirtį, suvokimą.

Dvasinio intelekto sampratos raida ir diskursas

Nors P. Salovey ir J. D. Mayerio (1989) emocinio intelekto tyrimai sustiprino R. A. Emmonso (2000b) samprotavimus apie racionalius dvasinio intelekto pamatus, R. A. Emmonsas (2000a) pažymi, kad jo dvasinio intelekto samprata remiasi Gardnerio (1993) daugialypio intelekto teorija. Tokį pasirinkimą R. A. Emmonsas (2000a) grindžia tuo, kad: a) daugialypio intelekto teorija yra populiari ir žinoma tarp psichologų ir pedagogų; b) remiantis minėta teorija nustatomi išsamūs intelektą apibrėžti padedantys kriterijai; c) teorijoje buvo iškeltas klausimas apie dvasingumo kaip intelekto galimybes egzistencinio intelekto kontekste. Žvelgdamas į dvasingumą kaip į intelektą, R. A. Emmonsas (2000a) pirmiausia nurodė, jog egzistuoja įgūdžių ir gebėjimų, susijusių su dvasingumu, svarbus intelektui, o individualūs šių įgūdžių bei gebėjimų skirtumai sukuria pagrindines asmens savybes. Remdamasis tokiais samprotavimais, R. A. Emmonsas (2000a, 2000b) nustatė pagrindinius dvasinio intelekto struktūrinius komponentus: transcendencijos geba; gebėjimas patirti aukštesnius sąmonės lygmenis; gebėjimas įtraukti į kasdienę veiklą šventumo jausmą, įvykius ir santykius; gebėjimas panaudoti dvasinius išteklius gyvenimo problemoms spręsti. Pirmieji du R. A. Emmonso (2000a) dvasinio intelekto struktūriniai komponentai reiškia asmens gebą patirti aukštesnes arba ypatingas sąmoningumo būsenas. Šiame dvasinio intelekto struktūriniame komponente transcendencija apibūdinama kaip buvimas anapus įprastinių fizinių ribų (Emmons, 2000a), kaip pamatinė asmens geba, įgalinanti asmenį pajusti gyvenimo sinchroniškumą ir plėtoti ryšį su žmogaus prigimtimi (Piedmont, 1999). Į šventumą ir jį lydintį prasingumo bei pasitenkinimo jausmą, nurodomą trečiame dvasinio intelekto struktūriniame komponente, anot R. A. Emmonso (2000a), gali būti žvelgiama kaip į žinias, padedančias spręsti problemas ir planuoti efektyvius veiksmus. Gebėjimo naudoti dvasinius išteklius gyvenimo problemoms spręsti kaip dvasinio intelekto struktūrinio komponento pagrindimą R. A. Emmonsas (2000a) rėmė tyrimais, atskleidžiančiais dvasingumo ir religingumo teikiamų išteklių naudingumą įveikiant įvairias problemas. Problemų sprendimas yra būtina efektyvaus veikimo sąlyga, kuri taip pat reiškia problemų sprendimo gebėjimų realizavimą. Dvasingumu grindžiami apmąstymai sukuria tikslų svarstymo būtinumą, o gebėjimas svarstyti ir nustatyti pirmenybę yra vienas iš intelekto rodiklių (Emmons, 2000a). Šis autorius, teigdamas, kad jo dvasinio intelekto konceptualizacija atitinka beveik visus H. Gardnerio nustatytus intelekto kriterijus, vis dėlto susilaiko nuo argumento, kad „dvasinio intelekto egzistavimas nenuginčijamai įrodytas“ (ten pat, 21). Taip R. A. Emmonsas (2000a, 13) nurodo, kad jo siūlomi pagrindiniai dvasinio intelekto struktūriniai komponentai yra „tik atspirties taškas

postuluoju dvasinį intelektą“ ir siūlo juos kaip pagrindą skatinant platesnes diskusijas dvasinio intelekto pobūdžiui ir validumui pagrįsti.

Akivaizdu, kad toks R. A. Emmonso (2000a) pasiūlytas naujas terminas ir jo samprata sukėlė dideles diskusijas. Ši mokslinė iniciatyva pirmiausia sutiko intelekto tyrinėtojų pasipriešinimą. J. D. Mayeris (2000), reaguodamas į dvasingumo kaip intelekto tipo apibrėžimą, nurodė, kad tokiu atveju Emmonso dvasinio intelekto konstruktas yra paprasčiausias dvasingumo pervardijimas. J. D. Mayerio (2000) nuomone, Emmonso dvasinio intelekto konstruktas yra pernelyg ribotas, nes dvasingumas yra daugiau nei abstraktusis mąstymas (pastarasis suprantamas kaip pagrindinis intelekto bruožas). Tačiau J. D. Mayeris (2000) nurodo, kad tik du Emmonso dvasinio intelekto struktūriniai komponentai galimai įtraukia abstraktųjį mąstymą – tai gebėjimas įtraukti į kasdienę veiklą, įvykius ir santykius šventumo jausmą ir gebėjimas panaudoti dvasinius išteklius gyvenimo problemoms spręsti.

H. Gardneris (2000) pabrėžia, kad trūksta dvasinio intelekto empirinio pagrindimo. Todėl šis mokslininkas daugiau kalbėjo apie daugialypį intelektą, jį laikydamas biologiniu potencialu, kuris žmogui duotas analizuoti informaciją tam tikrais būdais, laikant intelektą kaip daugiau skirtą pažinimui ir skaičiavimui, o ne jausmams. H. Gardneris (2000), kritikuodamas R. A. Emmonso (2000a) pateiktą dvasinio intelekto konceptualizaciją, atkreipia dėmesį į kelis dvasingumo aspektus, mažai siejamus su intelektu. Pirmasis aspektas siejamas su gebėjimu patirti tam tikras būsenas, reikalaujančias sąmoningo kontroliavimo. H. Gardnerio nuomone, įvairios kontroliuoti kūną reikalaujančios būsenos daugiau atspindi kinestetinį intelektą. Antrasis aspektas susijęs su vienovės pojūčiu, nes intelekto negalima painioti su asmens fenomenologine patirtimi, tad mokslininkas nurodo nenorintis intelekto kriterijumi laikyti „išjaustą patirtį“. Tačiau H. Gardneris (2000) pritaria R. A. Emmonsui (2000a), kad dvasingumo sfera įgalina atrasti išteklius, kuriais asmuo gali remtis siekdamas spręsti problemas. Pastarojo autoriaus nuomone, tai, kad dvasiniai svarstymai gali padėti lengviau spręsti problemas, yra naujas ir provokuojantis požiūris. Reikia atkreipti dėmesį, kad šiuose dviejuose H. Gardnerio (2000) svarstymuose pastebima priešprieša. Jeigu dvasingumo sfera įgalina atrasti išteklius, tai kodėl jais grindžiami dvasiniai svarstymai negali padėti spręsti problemų? Dvasinių svarstymų įtaką problemų sprendimui galima nustatyti pasitelkiant ištekliais grindžiamą požiūrį. Jame dvasingumo kuriama vertė pasireiškia teigiamu poveikiu asmens kūrybiškumui, pasitenkinimui, tai nurodo unikalių problemų sprendimų būdų galimybę; įvairios dvasinės praktikos gali sukurti net ir pranašumą, asmeniui suteikdamos galimybę efektyviau susidoroti su stresu ar nesėkme (Nandram, Borden, 2010).

H. Gardneris (2000) taip pat sutinka su R. A. Emmonsu (2000a), kad skirtingi dvasingumo aspektai gali atsiskleisti drauge, tai plačiau prasme išreiškia intelektą. Tačiau H. Gardneris (2000) nurodo kelias pagrindines R. A. Emmonso (2000a) dvasinio intelekto pagrindimo problemas. Viena problema susijusi su tuo, kad R. A. Emmonso (2000a) didžioji dalis pateikiamų argumentų sutelkta ties atitinkamo lygmens gebėji-

mais, tačiau yra ir argumentų, kurie akcentuoja gebą, todėl H. Gardneris (2000) siūlo šiuos aspektus griežtai atskirti. Kita problema susijusi su tuo, kad kai kuriuos dvasinio intelekto struktūrinių komponentų pagrindimo argumentus R. A. Emmonsas (2000a) pateikia remdamasis elgsenos genetikos mokslu (taikančiu genetikos metodologiją elgsenos individualių skirtumų prigimčiai paaiškinti), kuriuo remtis ir taikyti žmonėms, H. Gardnerio (2000) nuomone, reikia labai atsargiai.

Atsakydamas į kritiką, R. A. Emmonsas (2000b) apibūdino dvasinį intelektą kaip dvasinės informacijos naudojimą, siekiant palengvinti kasdienių problemų sprendimą ir tikslų siekimą. Tačiau reikia pažymėti, kad vis dėlto Emmonso (2000a) dvasinio intelekto konstrukto pamatai daugiau glūdi religinėje, o ne dvasingumo plotmėje. Tai atskleidžiama remiantis dvasinio intelekto struktūriniais komponentais. Vadinasi, galima teigti, kad R. A. Emmonsas (2000a) dvasingumą tapatina su religingumu.

Dvasinis intelektas – kokia jo struktūra?

Tad dvasinis intelektas tapo plačiai diskutuojama tema. Konsensuso dėl šio termino vienodo apibūdinimo nebuvimas tarp dvasinio intelekto tyrėjų lemia skirtingas dvasinio intelekto sampratas ir struktūras. Siekdamos perteikti dvasinio intelekto struktūra grindžiamų sampratų įvairovę, straipsnio autorės pateikia trumpą dvasinio intelekto tyrėjų darbų analizę pagal jų publikavimo seką: R. A. Emmonsas (2000; žr. anksčiau), D. Zohar ir I. Marshallas (2000), K. D. Noble (2001), R. Wolmanas (2001), F. Vaughan (2002), D. D. Naselis (2004), Y. Amram ir C. Dryer (2008), D. B. Kingas (2008) ir D. Sisk (2008). Dvasinio intelekto tyrėjų nurodomų dvasinio intelekto struktūrinių komponentų skirtumai ir panašumai pateikti 2 lentelėje.

D. Zohar ir I. Marshallas (2000; cit. Zohar, Marshall, 2006, 97) teigia, kad „dvasinis intelektas apima tai, kaip mes suvokiame prasmės, vizijos, vertybių ir pagrindinio tikslo būtinybę, kaip prie šių dalykų priartėjame ir kaip juos panaudojame“. Autoriai pateikia dvylika dvasinio intelekto struktūrinių komponentų (žr. 2 lentelę), pagal kuriuos asmuo gali įvertinti savo dvasingumo koeficientą, atsakydamas į savirefleksijos klausimus. D. Zohar, I. Marshallas (2006), pasitelkdami neurologijos, neuropsichologijos ir neurobiologinės antropologijos mokslus, pateikia dvasinį intelektą patvirtinančius mokslinius įrodymus ir nurodo, kad dvasinis intelektas priklauso nuo žmogaus smegenų „vidinių“ gebėjimų: dvasinis intelektas remiasi smegenų sistemomis, kurios suteikia žmogui pradinę galimybę formuoti prasmes, vertybes ir įsitikinimus. Šių autorių dauguma pateiktų dvasinio intelekto struktūrinių komponentų vis dėlto neatitinka protinių gebėjimų, nes labiau atspindi dvasinio intelekto vystymo rezultatus, tad siūloma dvasinio intelekto struktūra tinkama siekiant nustatyti asmens motyvaciją.

K. D. Green ir K. D. Noble (2010) atkreipia dėmesį į K. D. Noble (2001) išplėtotus R. A. Emmonso (2000) tyrimus. K. D. Noble (ten pat), apibrėždama dvasinį intelektą kaip įgimtą žmogaus gebėjimą, prie R. A. Emmonso (ten pat) pateiktų dvasinio intelekto struktūros komponentų pridėjo du papildomus: 1) sąmoningas pripažinimas,

kad realybė yra didesnė, daugiamatė, realybės dalis ir 2) pasirinkimas plėtoti psichodvasinį sąmoningumą, siekiant skatinti individo ir pasaulio bendruomenės sveikatą (žr. 2 lentelę). K. D. Noble (2001; cit. Green, Noble, 2010) teigia, kad dvasinė patirtis ne tik padeda lengviau save realizuoti, bet yra dvasinio intelekto sąvokos, turinčios tiek teorinį, tiek ir praktinį pagrindimą, pirmtakė. Šios autorės atlikti tyrimai rodo, kad siekdamas dvasinių patirčių virsmo dvasiniu intelektu asmuo turi stengtis suprasti tos patirties reikšmę ir atidžiai integruoti ją į savo asmeninį ir bendruomenės gyvenimą (Green, Noble, 2010).

R. Wolmanas (2001, 83) dvasinį intelektą apibūdina kaip „žmogaus gebėjimą užduoti klausimus apie gyvenimo prasmę ir tuo pačiu metu patirti sklandžią vienovę su kiekvienu iš mūsų ir pasauliu, kuriame mes gyvename“. Šio autoriaus atlikti tyrimai atskleidžia septynis dvasinio intelekto struktūros komponentus, kurie kartu sudaro dvasinės patirties ir elgsenos spektrą: dieviškumas, atidumas, ekstrastensorinis suvokimas, bendruomenė, intelektualumas, traumos ir vaikystės dvasingumas (žr. 2 lentelę). R. Wolmanas (2001) sutinka su K. D. Noble (2001), kad dvasinis intelektas egzistuoja kaip potencialas ir įgimtas žmogaus gebėjimas, kuris gali būti plėtojamas mokymais ir grindžiamas patirtimi. Tačiau vis dėlto R. Wolmanas (2001) dvasingumą tapatina su dvasiniu intelektu. Tokiam tapatinimui prieštarauja R. A. Emmonsas (2000) ir B. Chaudhary ir M. Aswal (2013). Anot R. A. Emmonso (2000b), dvasingumas yra platesnė sąvoka, grindžiama prasmės paieška ir tikslo siekimu gyvenime. Dar daugiau – dvasingumas yra žinojimas, kas esame (Chaudhary, Aswal, 2013). O, pasak R. A. Emmonso (2000b), dvasinis intelektas yra žmogaus *gebėjimas*, kuris gali būti tobulinimas ir naudojamas tikslingai bei prasmingai, taip tampa žinojimo, *kas esame*, įgyvendinimu, įgalinančiu gyventi gyvenimą tame sąmoningume (Chaudhary, Aswal, 2013).

F. Vaughan (2002, 19) dvasinį intelektą apibrėžia kaip „gilų egzistencinių klausimų supratimą ir pažvelgimą į kelis sąmonės lygmenis <...> tai reiškia mūsų santykių supratimą su transcendencija, vieni kitais, žeme ir visomis būtybėmis“. Ši autorė samprotauja, kad dvasinis intelektas priklauso nuo gebėjimo matyti dalykus remiantis skirtingomis perspektyvomis ir atpažinti suvokimo, įsitikinimų ir elgesio sąsajas; mat dauguma žmonių gali prisiimti atsakomybę už elgesį, bet ne už įsitikinimus ar suvokimą, kurie tarpusavyje glaudžiai susiję. Nors dvasinis intelektas yra susijęs su pažinimo, emociniu ar doroviniu vystymusi, jis nėra tapatus nė vienam iš jų. Anot F. Vaughan (2002), dvasinio intelekto struktūrą sudaro keturi komponentai: 1) geba kurti prasmę remiantis giliu egzistencinių klausimų supratimu; 2) suvokimas ir gebėjimas naudotis keliais sąmonės lygmenimis sprendžiant problemas; 3) tarpusavio ryšių su visomis būtybėmis ir transcendencija suvokimas; 4) dvasios, kaip būties pagrindo, suvokimas (žr. 2 lentelę). F. Vaughan (2002) mano, kad dvasinis žmonių intelektas egzistuoja kaip potencialas ir gali būti plėtojamas pasitelkiant įvairias praktikas, mokymus. F. Vaughan (2002) dvasinio intelekto naudingumo pabrėžimas sprendžiant prasmės, vertės ir egzistencinio pobūdžio problemas sutampa su D. Zohar ir I. Marshallo (2000) ir F. Wolman (2001).

D. D. Naselio (2004) nuomone, dvasiniai gebėjimai ir ištekliai taikomi praktinėse situacijose, siekiant prasmingų sprendimų, svarstant egzistencinius klausimus arba sprendžiant kasdienio gyvenimo problemas. Anot šio autoriaus, dvasinio intelekto struktūra apima du atskirus veiksnius – tradicines krikščioniškas vertybes ir naujojo amžiaus dvasingumą. Tai egzistencinis klausinėjimas ir dieviškojo buvimo suvokimas (žr. 2 lentelę). Nors D. D. Naselio (2004) tyrimo rezultatai atskleidžia ribotą požiūrį į dvasinį intelektą dėl pastarojo religinio traktavimo, šis autorius vis dėlto yra linkęs sutelkti dėmesį į dvasinio intelekto taikymo prasmės, tikslo ir egzistencijos supratimo aspektus, teigdamas, kad dvasinis intelektas yra labiau susijęs su intuicija, išvalgomis, išmintimi nei su pasaulietiniu švietimu ir faktinėmis žiniomis, t. y. apima ne tik pažinimo komponentus, bet ir komponentus, susijusius su patirtimi ir asmenybe.

Y. Amramas ir C. Dryeris (2008) dvasinį intelektą apibrėžia kaip gebėjimą taikyti ir įgyvendinti dvasinius išteklius ir savybes siekiant padidinti kasdienį funkcionavimą ir gerovę. Pirmojo tyrimo metu buvo nustatyti septyni dvasinio intelekto struktūros komponentai, kurie antrojo tyrimo metu (Amram, Dryer, 2008) perklasifikuoti į penkias tarpusavyje susijusias kategorijas ir ypatinguosius gebėjimus: sąmoningumas, malonė, prasmė, transcendencija, tiesa (žr. 2 lentelę). Y. Amramas ir C. Dryeris (2008) skyrė dėmesį dvasinio intelekto taikymui, siekiant pagerinti problemų sprendimo gebėjimus ir suteikti žmonėms galimybę patirti didesnę gerovę ir prasmingesnę kasdienį gyvenimą.

D. Sisk (2008) dvasinį intelektą apibrėžia kaip gebėjimą naudotis daugialypiu požiūriu, apimančiu intuiciją, meditaciją, vizualizaciją, juo siekiant kiekvieno vidinių žinių, padedančių išspręsti visuminio pobūdžio problemas. Siekdama išryškinti dvasinio intelekto aspektus, svarbius jo ugdymo kontekste, dvasinio intelekto struktūrą mokslininkė pagrindė įvairių mokslų (gamtos, fizikos, neurobiologijos, smegenų tyrimų, semantikos, psichologijos), senovės išminties, Rytų mistikos, sakralinės geometrijos bei žmonių, tapusių dvasingumo kelrodžiais, gyvenimo istorijų išvalgomis (Sisk, 2002, 208). Anot D. Sisk (2008), dvasinio intelekto struktūrą sudaro gebėjimai, vertybės, patirtis, pagrindinės dorybės ir simbolių sistema. Autorės nuomone, dvasinis intelektas suteikia galimybę pasiekti vidinį žinojimą, pamatyti platesnį vaizdą, derinti savo veiksmus platesniame kontekste, spręsti problemas, pagrįstas prasme ir verte; taip kuriant savo gyvenimo prasmę ir vertybėmis grindžiamą gyvenimo kryptį (ten pat, 2002).

D. B. Kingas (2008) dvasinį intelektą apibūdina kaip protinių gebėjimų, lemiančių sąmoningumą, integruotumą ir nematerialių bei transcendentinių aspektų taikymą kiekvieno individo egzistencijoje, rinkinį. Tai, anot D. B. Kingo (ten pat), įgalina pasiekti tokių rezultatų kaip gili būties refleksija, prasmės stiprinimas, transcendentinis savęs atpažinimas ir dvasinių būsenų įvaldymas aibę. Jis nurodo keturis esminius dvasinio intelekto struktūros komponentus: kritinis egzistencinis mąstymas, asmeninės prasmės kūrimas, transcendentinis supratimas ir sąmonės būsenos išplėtimas (žr. 2 lentelę). Be to, Kingo dvasinio intelekto konstruktas atitinka J. D. Mayerio, D. Caruso ir P. Salovey (2000) pateikiamus intelektui keliamus reikalavimus.

Kaip matyti, mokslininkai įvairiai apibūdina dvasinį intelektą ir akcentuoja skirtingus dvasinio intelekto struktūrinius komponentus, tarp kurių vis dėlto galima atrasti panašumų. Nors tyrėjų išskirtus skirtingus dvasinio intelekto struktūros komponentus lemia autorių mokslinės krypties kontekstas, tačiau daugumos autorių dvasinio intelekto struktūriniai komponentai perteikia tik pamatinius dvasingumo parametrus. O D. B. Kingo (2008) dvasinio intelekto struktūriniai komponentai apima ir dvasingumo, ir intelekto parametrus. D. B. Kingo (2008) pateiktas kritinio egzistencinio mąstymo komponentas aprėpia egzistencinį klausinėjimą (Nasel, 2004), tiesos ieškojimą (Amram, Dryer, 2008), gebėjimą panaudoti dvasinius išteklius gyvenimo problemoms spręsti (Emmons, 2000a; Noble, 2001), gebėjimą kurti prasmę remiantis giliu egzistencinių klausimų supratimu (Vaughan, 2002), intelektualumą (Wolman, 2001), poreikį kelti fundamentalųjį klausimą „kodėl?“ ir sugebėjimą pažvelgti iš tolimesnės perspektyvos (Zohar, Marshall, 2000). Asmeninės prasmės kūrimo komponentas (King, 2008) apima gebėjimą įtraukti šventumo jausmą į kasdienę veiklą, įvykius ir santykius (Emmons, 2000a; Noble, 2001), prasmės paiešką (Amram, Dryer, 2008), vadovaujantis vizija ir vertybėmis (Zohar, Marshall, 2000). Kingo transcendentinio suvokimo komponentas tarsi sujungia transcendencijos gebą (Emmons, 2000a; Noble, 2001; Amram, Dryer, 2008), transcendentinio ryšio jausmą (Vaughan, 2002), ekstrasensorinį suvokimą (Wolman, 2001). Sąmonės būsenos išplėtimo komponentas (King, 2008) atspindi gebėjimą pasiekti gilesnes dvasinės sąmonės būsenas (Emmons, 2000a; Noble, 2001) bei sąmoningumą (Amram, Dryer, 2008). D. B. Kingo (2008) išskirti komponentai savo esme apibrėžiami kaip gebėjimai, tačiau integruoja D. Sisk (2008) išskirtas vertybes, ypač moralines (komponentai: „asmeninės prasmės kūrimas“, „transcendentinis suvokimas“), jie grindžiami patirtimi (komponentai: „kritinis egzistencinis mąstymas“, „asmeninės prasmės kūrimas“, „transcendentinis suvokimas“, „sąmonės būsenos išplėtimas“), atskleidžiant dorybes (komponentai: „kritinis egzistencinis mąstymas“, „sąmonės būsenos išplėtimas“, „asmeninės prasmės kūrimas“) per suvokiamus simbolius (komponentai: „transcendentinis suvokimas“, „sąmonės būsenos išplėtimas“).

Taigi, Kingo (2008) dvasinio intelekto struktūra išsamiausiai atskleidžia dvasinio intelekto aspektus ir dimensijas bei atspindi įvairių dvasinio intelekto konstruktuose perteikiamas pagrindines mintis, todėl ją galima laikyti vienijančia kitas dvasinio intelekto tyrėjų pateiktas dvasinio intelekto struktūras (žr. 2 lentelę). Be to, šio autoriaus dvasinio intelekto struktūra yra grindžiama validžia vertinimo priemone, kuria remiantis galima įvertinti asmens dvasinį intelektą ir nustatyti dvasinio intelekto struktūrinius lygmenis.

2 lentelė. Dvasinio intelekto struktūros palyginimas

Autorius	Dvasinio intelekto struktūra
Emmons (2000)	1) <u>transcendencijos geba</u> ; 2) <u>gebėjimas pasiekti aukštesnės dvasinės sąmonės būsenas</u> ; 3) gebėjimas įtraukti į kasdienę veiklą įvykius ir santykius šventumo jausmą ; 4) <u>gebėjimas panaudoti dvasinius išteklius gyvenimo problemoms spręsti</u>
Zohar, Marshall (2000)	1) <u>savęs pažinimas (savivoka)</u> ; 2) spontaniškumas; 3) vadovavimasis vizija ir vertybėmis ; 4) <u>holizmas (sistemos arba ryšio pojūtis)</u> ; 5) užuojauta; 6) įvairovės vertinimas; 7) vidinė nepriklausomybė; 8) <u>poreikis kelti fundamentalųjį klausimą „kodėl?“</u> ; 9) <u>sugebėjimas pažvelgti iš tolimesnės perspektyvos</u> ; 10) pozityvus požiūris į nepalankią padėtį; 11) kuklumas; 12) pašaukimas
Noble (2001)	1) <u>transcendencijos geba</u> ; 2) <u>gebėjimas pasiekti aukštesnės dvasinės sąmonės būsenas</u> ; 3) gebėjimas įtraukti į kasdienę veiklą, įvykius ir santykius šventumo jausmą ; 4) <u>gebėjimas panaudoti dvasinius išteklius gyvenimo problemoms spręsti</u> ; 5) <u>sąmoningas pripažinimas, kad realybė yra didesnės, daugiamatės realybės dalis</u> ; 6) pasirinkimas plėtoti psichodvasinį sąmoningumą, siekiant skatinti individo ir pasaulio bendruomenės sveikatą
Wolman (2001)	1) <u>dieviškumas</u> ; 2) <u>atidumas</u> ; 3) <u>ekstrasensorinis suvokimas</u> ; 4) bendruomenė; 5) <u>intelektualumas</u> ; 6) traumos; 7) vaikystės dvasingumas
Vaughan (2002)	1) <u>geba kurti prasmę remiantis giliu egzistencinių klausimų supratimu</u> ; 2) <u>geba naudotis skirtingais sąmonės lygmenimis sprendžiant problemas</u> ; 3) <u>tarpusavio ryšių su visomis būtybėmis ir transcendencija suvokimas</u> ; 4) dvasios, kaip būties pagrindo, suvokimas
Nasel (2004)	1) <u>egzistencinis klausinėjimas</u> ; 2) dieviškojo buvimo suvokimas
Amram, Dryer (2008)	1) <u>sąmoningumas</u> ; 2) malonė; 3) prasmė ; 4) <u>transcendencija</u> ; 5) tiesa
Sisk (2008)	1) gebėjimai: rūpinimasis visata, egzistencinių klausimų kėlimas; meditacijos, intucijos ir vizualizacijos įgūdžiai; 2) vertybės: susisiejimas, vienybė su visais, užuojauta, pusiausvyra, atsakomybė, paslaugumas; 3) patirtis: pamatinių vertybių ir jų prasmės suvokimas, „viršūnių patirtis“, transcendencijos jausmas, gilesnis suvokimas; 4) pagrindinės dorybės: tiesa, teisingumas, atjauta ir rūpestingumas; 5) simbolių sistema grindžiama poezijos, muzikos, šokių, metaforų, pasakojimų suvokimu
King (2008)	1) <u>kritinis egzistencinis mąstymas</u> ; 2) asmeninės prasmės kūrimas ; 3) <u>transcendentinis suvokimas</u> ; 4) <u>sąmonės būsenos išplėtimas</u>

Šaltinis: pagal Emmons (2000), Zohar, Marshall (2006), Green, Noble (2010), Wolman (2001), Vaughan (2002), Nasel (2004), Amram, Dryer (2008), King (2008), Sisk (2008) apibendrinta šio straipsnio autorių

Dvasinio intelekto tyrėjų pateiktos struktūros atskleidžia, kad autoriams daugiau sekasi apibūdinti dvasinį intelektą ir pateikti tikėtinas jo naudojimo galimybes bei naudas, nei pagrįsti dvasinio intelekto struktūrinius komponentus, akcentuojant intelektą. Nors dvasingumą stengtasi apibrėžti kaip gebėjimus, šio straipsnio autorių nuomone, tai tarpusavyje nesuderinami dalykai. Dvasingumas kaip asmens ypatybė, potencialas negali tapti gebėjimu, kaip bandoma pateikti. Dvasinio intelekto konstruktas, viena vertus, tarsi nurodo plačias perspektyvas, antra vertus, reikia atsižvelgti ir į jo ribotumą. Būtent gebėji-

mai kaip pagrindiniai intelekto kriterijai nurodo dvasinio intelekto konstrukto ribotumą. O dvasingumas suvokiamas labai individualiai ir suteikia dvasinio intelekto konstruktui perspektyvą, atskleidžiančią, kad žmogaus galios yra daug didesnės, jei sugebama atrasti savyje vidinius unikalius prigimtinės ypatybės klodus. Intelektas kaip gebėjimai įgalina žmogų abstrakčiai samprotauti, spręsti problemas ir priimti sprendimus. Dvasingumas, kuriam būdinga transcendentinė geba, šiems procesams suteikia platesnio ir prasmingesnio suvokimo galimybę: įgalina prasmingai pasirinkus kritinį mąstymą, pasinaudoti galimybe analizuoti problemas skirtingų perspektyvų šviesoje; leidžia suformuoti savo asmeninį prasmų konstruktą ir, taikant abstrakčius samprotavimus bei kritinį mąstymą, priimti etika grįstą sprendimą; įgalina sukurti savo asmenines vertybes, lemiančias gyvenimo ir veiklos kryptį ir vadovujančias kasdienių įvykių patirtims; leidžia atrasti gilesnį tarpusavio sąveikos ir bendravimo su savimi, kitais supratimą. Vadinasi, dvasinis intelektas padeda žmogui suprasti ir pajauti savo būties prasmę keliant filosofinius klausimus, išryškinant svarbiausias vertybes, tikruosius gyvenimo tikslus, siekiant suvokti jų reikšmę savo gyvenimui. Tai įgalina gyvenimiškų problemų sprendimą platesniame vertybiniame kontekste. Taip plečiamas asmens sąmoningumas, vedantis brandžios asmenybės link.

Išvados

Intelektas dažniausiai traktuojamas kaip aukštesnio lygmens gebėjimai (abstraktusis mąstymas, problemų sprendimas, sprendimų priėmimas).

Dvasingumas, kaip asmenybės unikali ir individuali prigimtinė ypatybė, suteikia vertybinius pamatus, įgalinančius kelti egzistencinius klausimus, siekiant suvokti ir atrasti save bei pasaulį.

Konsensuso nebuvimas tarp dvasinio intelekto tyrėjų lemia dvasinio intelekto sampratų ir struktūrų įvairovę. Ypač plačią dvasingumo sąvoką *dvasinio intelekto* konstrukte riboja požiūris į intelektą kaip gebėjimą.

Daugumos autorių nurodyti dvasinio intelekto struktūriniai komponentai daugiau akcentuoja skirtingas dvasingumo išraiškas ir lygmenis, tačiau mažai atliepia intelekto požymius.

Daugiausia pagrįsta intelekto požymių požiūriu ir galinti sujungti įvairius dvasinio intelekto struktūrinius akcentus yra Kingo dvasinio intelekto struktūra, nurodanti pagrindinius dvasinio intelekto struktūrinius komponentus: kritinį egzistencinį mąstymą, asmeninės prasmės kūrimą, transcendentinį sąmoningumą ir sąmonės būsenos išplėtimą.

Dvasingumo ir intelekto sąvokų sąjunga bendrame *dvasinio intelekto* konstrukte reiškia transcendentine geba pagrįstus žmogaus gebėjimus abstrakčiai samprotauti, spręsti problemas, priimti sprendimus remiantis dvasingumo įkvepiamu egzistencinės prasmės ir vertybių suvokimu, įgalinant kurti individualią būtį, siekti aukštesnių sąmoningumo lygmenų ir šitaip įgyvendinti žmogaus gyvenimo tikslą ir prasmę.

Literatūra

- Amram, Y., Dryer, C. (2008). *The integrated spiritual intelligence scale (ISIS): Development and preliminary validation*. American Psychological Association Paper presented at the 116th Annual Conference of the American Psychological Association, Boston, MA, August 14–17, 2008 [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.yosiamram.net/docs/ISIS_APA_Paper_Presentation_2008_08_17.pdf.
- Barkauskaitė, M., Martišauskienė, E. (2011). Nuo liaudies pedagogikos iki ugdymo filosofijos. *Pedagogika*, 104, 43–53 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2011/104/marbar43-54.pdf>.
- Chaudhary, B., Aswal, M. (2013). Imparting Spiritual Intelligence Curriculum In Our Classrooms. *European Academic Research*, 1(7), 1508–1515 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://euacademic.org/UploadArticle/112.pdf>.
- Chiu, C., Hong, Y., Dweck, C. S. (1994). Toward an integrative model of personality and intelligence: A general framework and some preliminary steps. In R. J. Sternberg & P. Ruzgis (Eds.), *Personality and intelligence* (pp. 104–134). New York: Cambridge University Press [žiūrėta 2015 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/>.
- Dyson, J., Cobb, M., Forman, D. (1997). The meaning of spirituality: A literature review. *Journal of advanced nursing*, 26(6), 1183–1188. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2648.1997.tb00811.x>
- Emmons, R. A. (2000a). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10(1), 3–26. http://dx.doi.org/10.1207/S15327582IJPR1001_2
- Emmons, R. A. (2000b) Spirituality and Intelligence: Problems and Prospects. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10(1), 57–64. http://dx.doi.org/10.1207/S15327582IJPR1001_6
- Gardner, H. (2000). A case against spiritual intelligence. *The International Journal For The Psychology Of Religion*, 10(1), 27–34. http://dx.doi.org/10.1207/S15327582IJPR1001_3
- Green, W. N., Noble, K. D. (2010). Fostering spiritual intelligence: Undergraduates' growth in a course about consciousness. *Advanced Development Journal*, 12(1), 26–49 [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.contemplativemind.org/enewsletter/2010_Fall/FosteringSpiritualIntelligence.pdf.
- Hyde, B. (2004). The plausibility of spiritual intelligence: Spiritual experience, problem solving and neural sites. *International Journal of Children's Spirituality*, 9(1), 39–52. <http://dx.doi.org/10.1080/1364436042000200816>
- Karakas, F. (2008). A holistic view of spirituality and values: the case of global Gulen networks. *Journal of Management, Spirituality, and Religion*, 5(1), 56–84. <http://dx.doi.org/10.1080/14766080809518689>
- King, D. B. (2008). *Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model, and measure (Unpublished master's thesis)*. Trent University, Peterborough, Ontario, Canada [žiūrėta

- 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.davidbking.net/spiritualintelligence/thesis.pdf>.
- Martišauskienė, E. (2008). Dvasingumas: ištakos ir metodologinės ugdymo priemonės. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 20(20), 115-125. <http://dx.doi.org/10.15388/ActPaed.2008.20.7521>
- Matheis, E. N., Tulsy, D. S., Matheis, R. J. (2006). The relation between spirituality and quality of life among individuals with spinal cord injury. *Rehabilitation Psychology*, 51(3), 265. <http://dx.doi.org/10.1037/0090-5550.51.3.265>
- Mayer, J. D. (2000). Spiritual Intelligence or Spiritual Consciousness? *The International Journal For The Psychology Of Religion*, 10(1), 47–56. http://dx.doi.org/10.1207/S15327582IJPR1001_5
- Mayer, J. D., Caruso, D., & Salovey, P. (2000). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27(4), 267–298. [http://dx.doi.org/10.1016/S0160-2896\(99\)00016-1](http://dx.doi.org/10.1016/S0160-2896(99)00016-1)
- Mayer, D. G. (2008). *Psichologija*. Poligrafija ir informatika.
- Nandram, S. S., Borden, M. E. (2010). Exploring Possibilities for a New Management Paradigm. In S. S. Nandram & M. E. Borden (Eds.), *Spirituality and Business*, (pp.1–13). New York: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-642-02661-4>
- Nasel, D. D. (2004). *Spiritual orientation in relation to spiritual intelligence: A consideration of traditional Christianity and New Age/individualistic spirituality* (Unpublished doctoral dissertation). University of South Australia.
- Nielsen, G. (2012). Capacity development in protected area management. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 19(4), 297–310. <http://dx.doi.org/10.1080/13504509.2011.640715>
- Palmer, P. J. (1999). Evoking the spirit in public education. *Educational leadership*, 56(4), 6–11 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: http://www.couragerenewal.org/PDFs/Parker-Palmer_Evoking-Spirit-Public-Education.pdf.
- Pargament, K. I. (1999). The psychology of religion and spirituality? Yes and no. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 9(1), 3–16. http://dx.doi.org/10.1207/s15327582ijpr0901_2
- Piedmont, R. L. (1999). Does spirituality represent the sixth factor of personality? Spiritual transcendence and the five-factor model. *Journal of personality*, 67(6), 985–1013. <http://dx.doi.org/10.1111/1467-6494.00080>
- Rossiter, G. (2009). The Spiritual and Moral Dimension to the School Curriculum: A Perspective on Across-the-Curriculum Studies. In *International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education* (pp. 679–696). Springer Netherlands [žiūrėta 2015 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: http://link.springer.com/chapter/10.1007/1-4020-5246-4_48.
- Ruddock, B., Cameron, R. J. (2010). Spirituality in children and young people: a suitable topic for educational and child psychologists? *Educational Psychology in Practice*, 26(1), 25–34. <http://dx.doi.org/10.1080/02667360903522751>
- Sawatzky, R., Ratner, P. A., Chiu, L. (2005). A meta-analysis of the relationship between spirituality and quality of life. *Social indicators research*, 72(2), 153–188. <http://dx.doi.org/10.1007/s11205-004-5577-x>

- Sisk, D. (2002). Spiritual intelligence: The tenth intelligence that integrates all other intelligences. *Gifted Education International*, 16(3), 208–213. <http://dx.doi.org/10.1177/026142940201600304>
- Sisk, D. (2008). Engaging the spiritual intelligence of gifted students to build global awareness in the classroom. *Roeper Review*, 30(1), 24–30. <http://dx.doi.org/10.1080/02783190701836296>
- Sternberg, R. J. (1997). The concept of intelligence and its role in lifelong learning and success. *American psychologist*, 52(10), 1030–1037. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.52.10.1030>
- Thorndike, E. L. (1920). Intelligence and its uses. *Harper's Magazine*, 140, 227–235 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unz.org/Pub/Harpers-1920jan-00227>.
- Vaughan, F. (2002). What is spiritual intelligence?. *Journal of humanistic psychology*, 42(2), 16–33. <http://dx.doi.org/10.1177/0022167802422003>
- Wolman, R. (2001). *Thinking with your soul: Spiritual intelligence and why it matters* [žiūrėta 2014 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt>.
- Zohar, D., Marshall, I. (2006). *Dvasinis kapitalas. Gerovė, kuri gali padėti išlikti*. Vilnius: Tyta alba.
- Zohar, D. (1997). *Rewiring the corporate brain: Using the new science to rethink how we structure and lead organizations*. Berrett-Koehler Publishers.

Spiritual Intelligence: a Structural Perspective

Palmira Jucevičienė¹, Sandrita Škėrienė²

¹ Kaunas University of Technology, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Department of Educational Studies, K. Donelaičio g. 73, LT-44249 Kaunas, Lithuania, palmira.juceviciene@ktu.lt

² Kaunas University of Technology, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Department of Educational Studies, K. Donelaičio g. 73, LT-44249 Kaunas, Lithuania, sandrita.skeriene@gmail.com

Summary

This paper aims to bring more clarity into the structure of spiritual intelligence. This construct integrates the meanings of both spirituality and intelligence. The definitions of intelligence have strong emphasis on capacities and higher level abilities (such as abstract reasoning, problem solving and decision making). Many definitions of spirituality represent it as a holistic, multidimensional human phenomenon that transcends the physical, social, and psychological being. Spirituality, as seen from the perspective of intelligence, has to be understood as distinct from religiousness. Various authors provide different definitions of spiritual intelligence. The analysis of literature sources has shown that the concept of spirituality is very broad, but it has to be narrowed down when integrated with the concept of intelligence into the construct of spiritual intelligence because the spirituality becomes a feature of the intelligence as an ability. It means that spirituality should both retain its own essence and to meet the criteria of intelligence.

Therefore, the following structure of spiritual intelligence, offered by D. B. King (2008) emerges as the most appropriate: critical existential thinking, personal meaning production, transcendental awareness, and conscious state expansion.

Keywords: *spirituality, intelligence, spiritual intelligence, the construct of spiritual intelligence, structural components of spiritual intelligence.*

Īteikta / Received 2016-02-08
Priimta / Accepted 2016-06-20